

RIBOTO PAKALTINAMUMO IR NAUJAGIMIO NUŽUDYMO SANTYKIO PROBLEMATIKA

Edita Gruodytė

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas
Elektroninis paštas: edita.gruodyte@vdu.lt

Neringa Palionienė

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas
Elektroninis paštas: neringa.palioniene@vdu.lt

Straipsnis pateiktas 2016 m. gruodžio 19 d., parengtas spausdinti 2017 m. sausio 9 d.
DOI: 10.13165/JUR-16-23-2-08

Santrauka. Lietuvos 2000 m. BK įtvirtinus riboto pakaltinamumo institutą, tačiau palikus su juo siejamas specialias normas, tarp jų ir BK 131 str., savaime iškilo BK 18 str. ir BK 131 str. santykio problema. Atsižvelgiant į tai, šiame straipsnyje, pasitelkus užsienio valstybių reglamentavimo pavyzdžius, tyrimus naujagimio nužudymo srityje bei aktualiausią kasacinio teismo praktiką, atskleidžiamas riboto pakaltinamumo ir naujagimio nužudymo normų santykis, svarstomas BK 131 str. reikalingumo klausimas, analizuojami BK 18 ir BK 131 str. taikymo atvejai. Atliktus tyrimą, daroma išvada, kad privalomas naujagimio nužudymo sudėties elementas, gimdymo nulemta būseną, yra vertinamas kaip buvimas ribotai pakaltinamu, dėl ko BK 131 str. yra speciali norma BK 18 str. atžvilgiu. BK 131 str. taikytinas tik tuomet, kai moters psichika susilpnėja dėl gimdymo metu kilusių faktorių. Naujagimio nužudymas, esant nustatytai išankstinei tyčiai nužudyti, bet turint duomenų apie motinos psichikos sutrikimus nusikaltimo metu, kvalifikuojamas taikant bendrą nužudymo normą santykiyje su BK 18 str.

Reikšminiai žodžiai: ribotas pakaltinamumas, naujagimio nužudymas, motina, psichofiziologinė būseną.

Įvadas

Siekiant vykdyti humaniškesnę baudžiamąją politiką, ypatingą dėmesį skiriant žmogaus teisėms ir taip sudarant galimybę sušvelninti baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurie įvykdė nusikalstamas veikas dėl tam tikrų psichikos sutrikimų, visiškai nepašalinančių jų pakaltinamumo, Lietuvos 2000 m. BK buvo įtvirtintas riboto pakaltinamumo institutas¹.

Nors riboto pakaltinamumo bendra norma buvo laikoma savotiškai inovatyviu reiškiniu LR BK, pats riboto pakaltinamumo institutas jau buvo žinomas Lietuvos baudžiamajoje teisėje ir 1961 m. BK, kuomet funkcionavo specialių normų pavidalu, tai yra kaip tyčinis nužudymas didžiai susijaudinus (BK 107 str.), tyčinis sunkus ar apysunkis žmogaus kūno sužalojimas didžiai susijaudinus (BK 113 str.) ir motinos tyčinis nužudymas savo naujagimio (106 str.)². Pastebėtina, jog pastarosios normos, net ir įvedus bendrąją riboto pakaltinamumo normą, naujajame BK taip pat išliko beveik nepakitusios, išskyrus privilegijuotą naujagimio nužudymo normą, kurioje panaikinus nusikaltimo padarymo laiko sudėties požymį, įvestas specialus „gimdymo nulemtos būsenos“ požymis, kas iš esmės reiškia, jog, norint inkriminuoti BK 131 str., jau nebepakanka nustatyti psichiką traumuojančią situaciją, o reikalaujama įrodyti faktinį gimdymo poveikį gimdyvės psichofizinei būsenai ar sunkiai padėčiai³.

Mokslinėje literatūroje⁴ ir teismų praktikoje⁵ naujagimio nužudymo norma, kaip ir anksčiau minėtos kitos specialios normos, vis dar siejamos su specifine subjekto būseną, ribotu pakaltinamumu, kas reiškia, jog jų inkriminavimui būtina įrodyti, jog nusikalstamos veikos padarymo metu asmuo dėl tam tikro psichikos sutrikimo, kuris nepakankamas asmenį pripažinti nepakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų.

Taigi, akivaizdu, jog įvedus bendrąją riboto pakaltinamumo normą ir palikus specialiąją su ribotu pakaltinamumu siejamą naujagimio nužudymo normą, savaime iškyla bendrosios ir specialiosios riboto pakaltinamumo normų tarpusavio santykio klausimas. Jeigu vadovaujames taisykle *lex specialis derogat legi generali*, problema

- 1 GRUODYTĖ, E.; PALIONIENĖ, N. Riboto pakaltinamumo sampratos problematika lyginamuoju aspektu. Iš: Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, p. 47.
- 2 ABRAMAVIČIUS, A., et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 192.
- 3 ABRAMAVIČIUS, A., et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 176.
- 4 ABRAMAVIČIUS, A., et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II tomas. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 122; FEDOSIUKAS O., et al. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 50; STASIŪNIENĖ, J., et al. Motinų, nužudžiusių savo naujagimį, teisinė ir teismo medicininė charakteristika. Laboratorinė medicina. 2013, t. 15, 3 (59), p. 139; ALIUKONIENĖ, R., et al. Naujagimio nužudymo teisiniai ir medicininiai aspektai. Sveikatos mokslai. 2016, t. 26, Nr.1, p. 66.
- 5 Lietuvos Aukščiausio Teismo Senato 2004 m. birželio mėn. 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, Nr. 46, VII d. 2 p.

lyg ir neegzistuoja, nes, vadovaujantis minėta nuostata, pirmenybė turėtų būti teikiama ne bendro pobūdžio normai, o specialiajai, tai yra BK 131 str. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog BK 18 str., kuris šiuo atveju būtų bendroji norma, numato galimybę, esant visoms įstatyme numatytioms sąlygoms, teisiamąją visiškai atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, paskiriant baudžiamojo poveikio priemones ar priverčiamas medicinos priemones, kas nagrinėjamu atveju vertinama kaip kur kas palankesnė alternatyva kaltinamosios atžvilgiu. Kita vertus, svarstyti ir kita ne mažiau palanki alternatyva teisiamosios atžvilgiu, kai teismas naujagimio nužudymo atveju, sprendamas baudžiamosios atsakomybės klausimą, pritaikytų abi normas, nors šiai dienai tokio atvejo teismų praktikoje kol kas nėra pasitaikę. Toks įstatymo taikymas iš esmės nukryptų nuo baudžiamosios teisės doktrinoje nusistovėjusių taisyklių normų konkurencijos atveju, nors panašių rekomendacijų dėl baudžiamosios atsakomybės naujagimių nužudžiusiai motinai yra išsakyta ir mokslinėje literatūroje⁶.

Diskutuotinas ir „gimdymo nulemtos“ būsenos, kaip medicininio riboto pakaltinamumo kriterijaus, požymis. Vadovaujantis iki šiol baudžiamosios teisės doktrinoje vyravusia nuostata, jog naujagimio nužudymo sudedamąja dalimi laikytinas ribotas pakaltinamumas, tai reikštų, jog BK 131 str. numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymio „gimdymo nulemta būseną“ turinį sudaro psichikos sutrikimai, kuriuos tiek Lietuvos baudžiamojoje teisėje, tiek ir užsienio šalių teisėje priimta laikyti pripažintomis medicininėmis būklėmis. Atsižvelgiant į tai, kad pogimdyminiai sutrikimai gali pasireikšti įvairia forma, skirtingu laipsniu ir net laiku po gimdymo (pradedant nuo visoms moterims dažniausiai pasitaikančio motinystės liūdesio, dar kitaip vadinamo „melancholija (angl. *baby blue*)⁷, taip pat pogimdyminės depresijos be psichozės ir baigiant sunkiausiu sutrikimu pogimdymine psichoze)⁸, ir į tai, kad pagal skirtingas ligų klasifikacijas ne visi psichikos sutrikimai laikomi pripažinta medicinine diagnoze, būtų ydinga vienareikšmiškai teigti, jog tokių pogimdyminių psichikos sutrikimų buvimas savaime suponuoja atitikiną medicininiam riboto pakaltinamumo kriterijui, juolab, kad kol kas nei baudžiamosios teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje nėra konkrečiai apibrėžtas medicininis riboto pakaltinamumo kriterijus. Analogiška abejonė išsakytina ir juridinio riboto pakaltinamumo kriterijaus atžvilgiu, nes, pagal dabartinę naujagimio nužudymo redakciją, neužtenka vien faktinio pogimdyminio psichikos sutrikimo konstatavimo, o reikalaujama įrodyti ir paties sutrikimo poveikį gimdyvės intelektiniams ar valiniams gebėjimams nusikalstamos veikos padarymo metu⁹. Paradoksalu, tačiau net ir šiuo atveju nei įstatymas, nei teismų praktika

6 MEŠKA, A. Riboto pakaltinamumo sąvoka. Iš: Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltnių kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 242.

7 Motinystės liūdesį jaučia nuo 30% iki 85% motinų//STASIŪNIENĖ, J., et al. Savo naujagimių nužudžiusių motinų psichologinės ir psichiatrinės būklės analizė, Laboratorinė medicina. 2013, t. 15, 3 (59), p. 127.

8 SANJEEV, A. Rationalizing Infanticide: A Medico – Legal Assesment of the Criminal Code’s Child Homicide Offence. Alberta Law Review. 2010, 47 (3): 720.

9 ABRAMAVIČIUS, A., et al., supra note 3, p. 176.

nedetalizuoja, kokių laipsnių moters gebėjimai turėtų būti paveikti, kad galėtų būti konstatuojama riboto pakaltinamumo būseną ir taikoma privilegijuota naujagimio nužudymo norma atskirai ar kartu su BK 18 str.

Visi minėti klausimai paliekami spręsti specialistui ar ekspertui, kurio išvada turi lemiama įtaką galutiniam teismo sprendimui. Šioje vietoje būtina pažymėti, jog pagal įstatymą teismas neturi pareigos visais naujagimio nužudymo atvejais skirti psichiatrinės, psichologinės ar kompleksinės ekspertizės¹⁰, todėl iš esmės, vien pasikliaunant specialisto išvada, išlieka tikimybė, jog moters psichinė būseną, nesant tinkamų sąlygų, nebus išsamiai įvertinta, dėl ko užkertamas kelias taikyti su ribotu pakaltinamumu susijusias normas, arba priešingai, sudaroma galimybė nepagrįstai taikyti privilegijuotą normą.

Tyrimo tikslas – atsižvelgiant į gausią naujagimio nužudymo normos taikymo problematiką ir esamas tyrimo apimtis, šioje publikacijoje bus siekiama atskleisti riboto pakaltinamumo ir naujagimio nužudymo santykį. Atliekant tyrimą taikyti istorinis, lyginamasis, analizės ir apibendrinamasis metodai.

Naujagimio nužudymo normos raida

Lietuvoje naujagimio nužudymo norma, lyginant ją kitų nužudymo normų kontekste, tiek buvusiam 1961 m. BK, tiek ir dabartiniame LR BK išsiskiria keletu ypatybių: objektu, kuris šiuo atveju yra tik naujagimio gyvybė; subjektu, kuriuo gali būti tik motina; ir ypatinga subjekto būseną nužudymo metu, kuri yra gimdymo proceso sukeltas padariny, įstatyme įgyjantis „gimdymo nulemtos būsenos“ išraišką. Visi šie požymiai kartu pastarąją nužudymo normą daro privilegijuotą, kas savaime suponuoja, jog moteris, nužudžiusi savo naujagimį dėl gimdymo nulemtos būsenos, už savo veiksmus atsako švelniau, nei tai būtų BK 129 str. taikymo atveju. Toks baudžiamosios atsakomybės švelninimas yra pateisinamas, atsižvelgiant į subjekto – motinos specifinę būseną nusikaltimo padarymo metu, ir nors dėl pastarojo aspekto, kaip diskriminuojančio vyrus bei įsivaikinusius tėvus, naujagimio nužudymo sudėtis susilaukė kritikos tarp užsienio mokslininkų¹¹, tačiau Lietuvoje kol kas jos turinys iki šių dienų taip ir išliko nepakitęs.

10 Yra teigiama, kad „moters psichinės būsenos, kurią sukėlė gimdymas, ypatybės nustatomos remiantis specialisto išvada, o prireikus gali būti skiriama teismo psichologinė, psichologinė-psichiatrinė ar kitokia ekspertizė“ // Lietuvos Aukščiausio Teismo Senatas, supra note 5, I d. 25 p.

11 JAMES CAVNEY, SUSAN HATTERS FRIEDMAN, PHILLIP J RESNICK, Mothers Who Kill: Evolutionary Underpinnings and Infanticide Law, Behavior Sciences & the Law. 2012, Vol. 30, Issue 5, p. 585–597; MARGARET G. SPINELLI, Infanticide: Psychosocial and Legal Perspectives on Mothers Who Kill [interaktyvus]. Washington, DC and London, England: American Psychiatric Publishing, Inc., 2008. [žiūrėta 2016-12-19]. <<https://books.google.lt>>; LORANAS BARTELS, PATRICIA EASTEAL, Mothers who kill: the forensic use and judicial reception of evidence of postnatal depression and other psychiatric disorders in Australian Filicide cases, Melbourne University Law Review. 2013, No. 37, 297–341; LOUGHNAN, A. The 'Strange' Case of the Infanticide Doctrine, Oxford Journal of Legal Studies. 2012, Vol. 32, No. 4, p. 685–711.

Pagal senąją BK privilegijuotas tyčinis naujagimio nužudymas buvo inkriminuojamas, jeigu motina neteisėtus veiksmus savo kūdikio atžvilgiu atlikdavo gimdymo metu ar tuojau po gimdymo¹². Pastebėtina, kad analogiškas šiam reglamentavimas iki šių dienų išlikęs Belgijoje¹³, Estijoje¹⁴, Ukrainoje¹⁵. Tokioje įstatymo formuluoje, kurioje duodama nuoroda tik į nusikalstamos veikos padarymo laiką, buvo savaime užprogramuota subjekto – motinos specifinė gimdymo nulemta būseną, nors įstatymas tiesiogiai to neįtvirtino ir toks aiškinimas buvo paliktas teismų praktikai. Kita vertus, buvo sutariama, kad BK 106 str. inkriminuojamas tik tokiu atveju, kai nusikaltimo padarymo metu moteris buvo gimdymo sąlygotos ypatingos psichofizinės būsenos¹⁶, dėl kurios jos gebėjimas kontroliuoti veiksmus buvo sumažėjęs, tai yra ji buvo ribotai pakaltinama¹⁷, nors faktiškai taip galėjo ir nebūti¹⁸. Tuometinio BK komentaro autoriai pabrėžė, jog pastaroji aplinkybė nebuvo būtinas BK 106 str. įtvirtinto nusikaltimo požymis¹⁹. Tai reiškė, jog šis nusikaltimas, nors ir buvo siejamas tik su psichiką traumuojančia situacija, galinčia sukelti tokių padarinių, tačiau nereikalavo nustatyti, ar tuos padarinius šiuo konkrečiu atveju ta situacija sukėlė²⁰. Taigi, minėto straipsnio inkriminavimui nereikėdavo nustatyti faktinio gimdymo nulemtos būsenos poveikio, pakakdavo tik tokią būklę konstatuoti. Toks normos taikymas sa-

-
- 12 Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. Valstybės žinios, 1994, Nr. 60–1182, 106 str. [žiūrėta 2016-12-10]. <<http://www.infolex.lt/ta/30834?nr=3>>.
- 13 Pagal Belgijos BK 396 str. infanticidu laikoma, kai motina nužudo kūdikį gimdymo metu ar iš karto po gimdymo// Criminal Code of Belgium, 8 June, 1867, Art. 396 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-12-10] <<http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/fr/be/be138fr.pdf>>.
- 14 Estijos BK 116 str. infanticidą apibrėžia, kaip motinos įvykdytą savo naujagimio nužudymą gimdymo metu ar iš karto po gimdymo//Penal Code of Estonia, RT I 2001, 61, 364, Art. 116 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-21]. <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>>.
- 15 Pagal Ukrainos BK 117 str. infanticidas (motinos įvykdytas savo naujagimio nužudymas) gimdymo metu ar iš karto po gimdymo//Criminal Code of Ukraine, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2001, # 25-26, p. 131, Art. 117 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-21]. <https://www.unodc.org/tldb/pdf/Criminal%20Code%20of%20Ukraine_31.05.2007_ENG_text.pdf>.
- 16 Ją galėjo sukelti skausmingas gimdymo procesas, ypač jeigu nėštumas nebuvo pagedaujamas// ABRAMAVIČIUS, A., et al., supra note 3, p. 174.
- 17 Pastebėtina, kad tuometiniame baudžiamajame įstatyme atskiros riboto pakaltinamumo normos dar nebuvo, kaip ir nebuvo visiškai aiškaus suvokimo, kas sudarytų juridinį ir medicininį riboto pakaltinamumo kriterijus. Viename pirmųjų projektų BK 12 (1) str. buvo įtvirtinta, kad asmuo yra ribotai pakaltinamas, jeigu, darydamas nusikalstamą veiką, dėl psichikos nukrypimų, kurie nėra pakankamu pagrindu pripažinti asmenį nepakaltinamu, jis nevisiškai galėjo suvokti savo veiksmų pobūdį ar juos valdyti.// ŠVEDAS, G. Riboto pakaltinamumo problema. Teisė, 1995, t. 25, p.136; Buvo teigiama, kad ribotas pakaltinamumas nėra nauja sąvoka, tai vis tiek pakaltinamumas, kada kalbama apie dėl tam tikrų ribinių psichikos sutrikimų susilpnėjusį, o ne pilnai prarastą asmens sugebėjimą suvokti savo veiksmus ir juos valdyti// MARCINKVIČIENĖ, J. Pakaltinamų asmenų su psichikos sutrikimais visuomenei pavojingų veikų prevencija. Iš: Agresija ir smurtas – psichinė norma ir patologija. Vilnius, 2001, p. 136–137.
- 18 ABRAMAVIČIUS, A., et al., supra note 3, p. 174.
- 19 PAVILONIS, V. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1989, p. 199.
- 20 ABRAMAVIČIUS, A., et al., supra note 3, p. 174.

vaime nebuvo gerai, nes sudarydavo galimybes taikyti švelnesnę atsakomybę net ir tais atvejais, kai esamas psichikos sutrikimas menkai veikdavo motinos suvokimą ir valinius gebėjimus arba apskritai neturėdavo įtakos motinos tyčiai ir veiksams jos naujagimio atžvilgiu.

Atsižvelgiant į tai, dar naujojo BK projekte minėtas straipsnis buvo koreguojamas, šalia aplinkybių gimdymo metu ar tuojau po gimdymo numatant ir alternatyvų motinos buvimą ribotos pakaltinamumo būsenos²¹ su pasiūlymu naujagimi šio straipsnio prasme suprasti kaip vaiką iki vienerių metų²² arba nurodant motiną buvus gimdymo sukeltos afekto būsenos²³. Įvertinus minėtus projektus, akivaizdu, kad naujagimio nužudymo normą buvo siekiama tobulinti, numatant jos platesnio taikymo galimybę (atsižvelgiant į vaiko sąvokos šio straipsnio prasme išaiškinimą), motinos specifinę būseną suvokiant plečiamai, ne tik psichikos sutrikimo (tuo metu vadina- mo „psichikos nukrypimo“), kuris būtų riboto pakaltinamumo medicininis kriteri- jus, rėmuose. Galbūt dėl to ir tuometinėje literatūroje buvo pažymima, kad ribotas pakaltinamumas įteisintas tik iš dalies, kalbant apie motinos tyčinį savo naujagimio nužudymą²⁴.

Vis dėl to esama BK 131 str. redakcija, numatanti „gimdymo nulemtą būseną“ kaip privilegijuojantį nusikaltimą požymį didelio aiškumo normos taikyme neįvedė. Aptariant dabartinę naujagimio nužudymo normą, mokslinėje literatūroje pažymi- ma, kad būseną, dėl kurios motina nužudo savo naujagimį BK 131 str. prasme, yra nulemta paties gimdymo proceso ar psichologinių priežasčių (nepageidaujamas nėš- tumas ir gimdymas; sunki materialinė padėtis; nesantuokinis vaikas, priešiškas arti- mujų požiūris) gali tęstis iki dviejų mėnesių²⁵, dėl to nusilpsta gebėjimas kontroliuoti savo veiksmus, gali išsivystyti pakaltinamumo nešalinantis psichikos sutrikimas²⁶, todėl naujagimio nužudymo atveju motina tampa faktiškai ribotai pakaltinama²⁷. Dėl pastarojo aspekto, analizuojant BK 131 str. įtvirtintą gimdymo nulemtos būse- nos požymį, neabejotinai tampa svarbus ir riboto pakaltinamumo turinį sudarančių kriterijų apibrėžimas.

Taigi, vertinant gimdymo nulemtą būseną riboto pakaltinamumo medicininio ir juridinio kriterijų kontekste, pastebėtina, kad pastarosios būsenos siejimas su ribotu pakaltinamumu iš esmės reikštų, kad gimdymas sukelia psichikos sutrikimą, kuris apima ne tik psichikos defektus, bet ir laikinumu pasižyminčias reaktyvias būsenas²⁸,

21 Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso projektas. Reg. Nr. P-2143, 1999-11-15, BK 122 str.

22 Teisės departamento išvada baudžiamojo kodekso projektui P-2143, 2000-01-13.

23 Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso projektas. Reg.Nr. P-2143A, 1999-11-15, BK 118 str.

24 ABRAMAVIČIUS, A., et al., supra note 2, p. 188.

25 ABRAMAVIČIUS, A., et al., supra note 4, p. 123.

26 FEDOSIUKAS, O., et al. supra note 4, p. 50.

27 ABRAMAVIČIUS, A., et al., supra note 4, p.122–123; ALIUKONINĖ, R., et.al., supra note 4, p. 66.

28 MEŠKA, A., supra note 6, p. 242; ALIUKONINĖ, R., et. al., supra note 4, p. 66.

kurios taip pat galėtų būti vertinamos kaip pripažinta medicininė diagnozė pagal tarptautinę ligų klasifikaciją (TLK 10 AM)²⁹. Riboto pakaltinamumo medicininio kriterijaus turinio aiškinimas kaip psichikos sutrikimo, kuris iš dalies atima sugebėjimą suvokti savo veiksmų esmę arba suvokiant esmę iš dalies gebėjimą juos valdyti³⁰, arba psichikos liga (šizofrenija, silpnaprotystė ir kt.), kuri galėtų būti analogiška nepakaltinamumo medicininiam kriterijui, tačiau jos forma yra lengvesnė, ne taip pažeidusi žmogaus psichiką³¹, atspindėjo ir teismų praktikoje. Nepaisant to, bendro sutarimo, ką laikyti psichikos sutrikimu BK 18 str. prasme, nebuvo ir šis klausimas buvo paliekamas teismo ekspertų kompetencijai.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog buvo svarstoma, ar laikyti ribotą pakaltinamumą nusikaltimo sudėties požymiu, kas savaime kvestionavo ir riboto pakaltinamumo, kaip BK 131 str. privalomo nusikaltimo sudėties elemento, buvimą³². Teismų praktikoje³³ bei tam tikroje mokslinėje literatūroje³⁴ buvo laikomasi nuostatos, jog ribotas pakaltinamumas nėra nusikalstamos veikos sudėties požymis ir jis neturi įtakos sudėčiai kaltininko veikoje, kaip ir jo patraukimui baudžiamojon atsakomybėn. Tai iš esmės prieštaravo dar iki naujo BK įvedimo galiojusiai ir vėliau nusistovėjusiai nuostatai dėl riboto pakaltinamumo buvimo sudedamąja naujagimio nužudymo normos dalimi.

Taigi, nors ir nesant aiškumo dėl to, kaip tiksliai turėtų būti apibrėžiami medicininis ir juridinis riboto pakaltinamumo kriterijus, ir ar laikyti ribotą pakaltinamumą tam tikrą nusikaltimo sudėčių privalomu elementu, gimdymo nulemtos būsenos siejimas išimtinai su ribotu pakaltinamumu taip, kaip jis buvo suprantamas, iš dalies susiaurino naujagimio nužudymo normos taikymą ir galėjo būti diskutuotinas. Kita vertus, gimdymo nulemtos būsenos traktavimas kaip riboto pakaltinamumo sudaro prielaidas BK 131 str. laikyti specialiąja norma BK 18 str. atžvilgiu ir tokiu atveju iškelti normos pagrįstumo klausimą, ieškant argumentų, kodėl būtent motinos savo naujagimio nužudymas yra išskirtas kaip privilegijuotas, kai yra bendra nužudymo norma, ir taikant BK 18 straipsnį galimybė individualizuoti ir švelninti atsakomybę motinai niekur nedingsta.

29 GRUODYTĖ, E., PALIONINĖ, N., supra note 1, p. 47.

30 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje *Valstybė v. T.J.*, bylos Nr. 2K – 302/2010 m.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje *Valstybė v. R.K.*, bylos Nr. 2K – 417/2012 m.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje *Valstybė v. R.I.*, bylos Nr. 2K – 142/2008 m.

31 Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje *Valstybė v. A.J.*, bylos Nr. 1A-44-449/2016 m.

32 ABRAMAVIČIUS, A., et al., supra note 3, p. 174.; ŠVEDAS, G., supra note 17, p. 136.

33 Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 24 d. nuosprendis, op. cit.

34 PIESLAIKAS, V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, p. 330.

Naujagimio nužudymo normos taikymas aktualios teismų praktikos kontekste

BK 18 ir BK 131 str. normų konkurencijos klausimas buvo keltas ir anksčiau³⁵, tačiau detaliau nenagrinėtas, todėl aiškaus atsakymo šių straipsnių santykio atžvilgiu nei mokslinėje plotmėje, nei teismų praktikoje nebuvo. Tikėtina, kad tokia situacija susidarė dėl to, kad tiek tarp teisininkų, tiek ir tarp teismo psichiatrų vis dar buvo nepakankamai aišku, kokie vis dėlto psichikos sutrikimai sudarytų medicininį riboto pakaltinamumo kriterijų, taip pat, kokiu laipsniu tas psichikos sutrikimas turėtų paveikti asmens intelektualinius ir valinius gebėjimus, kad asmuo būtų laikomas ribotai pakaltinamu. Nesant konkrečių atsakymų į minėtus klausimus, bet koks detalesnis „gimdymo nulemtos būsenos“, siejamos su ribotu pakaltinamumu, aiškinimas galėjo būti diskutuotinas ir paliekamas spręsti, svarstant individualią situaciją atskirai. Visgi į minėtus klausimus ar bent dalį jų pabandyta atsakyti aktualiausioje kasacinėje nutartyje³⁶, kuri dėl naujo požiūrio ne tik riboto pakaltinamumo medicininio kriterijaus atžvilgiu verta didesnio dėmesio. Šia nutartimi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) taip pat aiškiai išgrynina, kad BK 131 str. negali būti taikomas, jeigu buvo išankstinė tyčia nužudyti naujagimį, nepaisant to, kad nužudymas įvyko tuoj pat po gimdymo. Būtent tokiems atvejams ir reikalingas BK 18 straipsnis, kuris, atsižvelgus į pakitusią moters psichiką, leidų švelninti atsakomybę dėl riboto pakaltinamumo būsenos.

A. J. (S.) buvo kaltinama tuo, kad lauko tualete pagimdžiusi moteriškos lyties naujagimį jį nužudė. Teismo psichiatrijos - teismo psichologijos ekspertizės akte nurodyta, kad A. J. nusikaltimo padarymo metu nebuvo psichikos sutrikimo būsenos, nenustatyta, kad ji sirgtų kokiu nors lėtiniu ar laikinu psichikos sutrikimu, dėl kurio jos intelektualiniai ir valiniai gebėjimai būtų apriboti³⁷. „A. S. pažintiniai gebėjimai atitinka ribinio intelekto lygį. <...> asmenybė pasižymi emociniu ir elgesio nebrandumu, disharmonija, <...> nusikalstamos veikos įvykdymo metu A. S. situacijos esmės suvokimui ir kritiškam bei pilnaverčiam savo veiksmų esmės įvertinimui, jų pasekmių numatymui esminės įtakos turėjo gimdymo nulemta psichofiziologinė būsena bei kulminaciją pasiekusi emocinė įtampa, kurios susikaupimui įtakos turėjo individualūs asmenybės bruožai ir žemesnio intelekto apribotos galimybės rasti konstruktyvią išeitį iš susidariusios padėties<...>“³⁸. Atsižvelgiant į tai, teismas, spręsdamas dėl baudžiamosios atsakomybės nagrinėjamu atveju, turėjo nuspręsti, ar moters veiksmai gali būti vertinami kaip naujagimio nužudymas dėl gimdymo nulemtos būsenos pagal BK 131 str., ar vis dėlto tai buvo galimai ribotai pakaltinamos moters įvykdytas nužudymas pagal BK 129 str., kas reiškia, jog turėjo būti nevienareikšmiškai pasisakyta BK 18 str. ir BK 131 str. santykio atžvilgiu.

35 MEŠKA, A., supra note 6 p. 242.

36 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Valstybė v. A.J.(S.), bylos Nr.2K-367-697/2016 m.

37 *Ibid.*

38 *Ibid.*

Pirmosios instancijos teismas moterį nuteisė pagal BK 129 str. 2 d. 1 p., 2 p., 3 p. ir, atsižvelgiant į tai, kad moteris nusikaltimo padarymo metu buvo ribotai pakaltinama, pritaikė BK 54 str. 3 d. paskiriant laisvės apribojimą 2 (dvejiems) metams. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą ir A. J. (S.) veiką perkvalifikavo į BK 131 str. LAT, priimdamas sprendimą nagrinėjamoje byloje, tai yra panaikindamas apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir palikdamas galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį be pakeitimų, pasisakė dėl keletu aspektų³⁹.

Visų pirma, dėl gimdymo nulemtos būsenos BK 131 str. prasme LAT vienareikšmiškai patvirtina, kad pastarasis požymis turėtų būti suvokiamas kaip buvimas riboto pakaltinamumo būsenos: „BK 131 straipsnyje numatyta privilegijuotoji nužudymo sudėtis, kurios privilegijuotasis požymis yra tai, kad naujagimį nužudo jo motina dėl gimdymo nulemtos būsenos. Tai reiškia, kad kaltininkės psichinė būsena turi būti sutrikusi dėl gimdymo ir ši priežastis lemia jos gebėjimą kontroliuoti savo veiksmus, sumažinama intelektualinė ir valinė kontrolė iki faktiškai riboto pakaltinamumo“⁴⁰. Tokia Teismo pozicija iš esmės padeda pagrįsti teiginį, kad ribotas pakaltinamumas yra sudedamasis BK 131 str. įtvirtinto nusikaltimo sudėties požymis, kas savaime leidžia daryti išvadą ir dėl BK 131 str. buvimo specialia norma BK 18 str. atžvilgiu, o tai reiškia, kad, jeigu naujagimis nužudomas nesant išankstinės tyčios jį nužudyti, ir tokius motinos veiksmus lemia dėl gimdymo pakitusi moters psichinė ir fizinė būsena, turėtų būti taikomas tik BK 131 str. Pakartotinis BK 18 str. taikymas būtų perteklinis, nes taikant BK 131 str. jau iš karto yra atsižvelgiama į motinos buvimą riboto pakaltinamumo būsenos.

Antra, šios bylos aplinkybių kontekste LAT paaiškina, kaip turėtų būti supranta ma „gimdymo nulemta būsena“, konstatuodamas, „<...> kad tais atvejais, kai dėl gimdymo proceso psichotraumuojantis poveikis lemia asmens sąmonę ir valią, ši aplinkybė lemia ir kaltininko tyčią formuojančių veiksnių turinį. Taigi, BK 131 straipsnyje numatytą veiką privilegijuojantis požymis prieš 129 straipsnyje numatytą veiką yra gimdymo proceso padarinys – ypatinga kaltininkės psichofizinė būsena, kurią paprastai sukelia ne tik gimdymo metu patirti skausmai, bet taip pat lemia ir vienišumas ar negatyvi aplinka, kurioje vyksta gimdymas, nepageidaujamas nėštumas ir pan. Tokiems atvejams būdinga tai, kad dėl gimdymo metu patirtų skausmų bei kitų veiksnių nulemtos stresinės įtampos gimdyvė tampa ne visai pajėgi suprasti savo veiksmus ir juos valdyti. Tokią gimdyvės būseną galima vertinti kaip ribotai pakaltinamą“⁴¹. Taigi, pasisakoma, jog kaltininkės būseną naujagimio nužudymo atveju lemia gimdymo sąlygoti psichikos ir fiziniai pakitimai santykiyje su kitais situaciniais psichotraumuojančiais veiksniais, kurie kartais neturi nieko bendro su psichikos liga (pavyzdžiui, vienišumas ir negatyvi aplinka, kurioje vyksta gimdymas, nepageidaujamo nėštumo sukelta stresinė įtampa ir pan.), tačiau gali ją sukelti ir svariai prisidėti prie asmens intelektualinių ir valinių gebėjimų susilpnėjimo. Kartu tai reiškia, kad šia nutartimi išplečiamas medicininio riboto pakaltinamumo kriterijaus turinys. Tokią prielaidą patvirtina ir tolesnė LAT

39 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis, supra note 36.

40 *Ibid.*

41 *Ibid.*

motyvacija, kuria atsakoma į prokurorės kasacinio skundo argumentus, kad naujagimis nužudytas dėl gimdymo ir nėštumo metu buvusios emocinės būsenos, kurios negalima prilyginti dėl gimdymo sutrikusiai psichinei būsenai, kartu ir ribotam pakaltinamumui. Šiuo atžvilgiu LAT išreiškia nuomonę, kad tokiu būdu „<...> nepagrįstai susiaurinama riboto pakaltinamumo sąvoka, prilyginant ją tik laikinam ar lėtiniam psichiniam sutrikimui<...>“⁴², kas galėtų reikšti, jog šiai dienai siūloma plačiau aiškinti medicininį riboto pakaltinamumo kriterijų, nesiejant jo turinio išimtinai su psichikos ir elgesio sutrikimu, kaip tai buvo bandoma daryti anksčiau⁴³, o tai savaime būtų labai panašu į Vokietijos BK riboto pakaltinamumo reglamentavimą⁴⁴. Viena vertus, toks medicininio riboto pakaltinamumo kriterijaus išplėtimas, nesiejant jo tik su medicinine diagnoze patvirtintu psichikos sutrikimu, gali būti vertinamas teigiamai BK 131 str. prasme, nes, vadovaujantis naujausiais tyrimais naujagimio nužudymo atveju, nustatyta, kad „moteris, nužudžiusios savo naujagimius, turėjo žemos savivertės jausmą ir buvo priklausomo tipo asmenybės, tačiau ryškių psichikos sutrikimų ir ligų joms nenustatyta, tarp jų ir tokio sutrikimo, kai moteris neigia esanti nėščia“⁴⁵, taip pat, kad „moterims, žudančioms savo naujagimius, būdinga nenormali elgsena ar mąstymo sutrikimai nėštumo laikotarpiu, tačiau ilgalaikiai psichikos sutrikimai nustatomi retai“⁴⁶, ir motinos, nužudžiusios savo vyresnio amžiaus vaikus, dažnai yra psichiškai nesveikos, kenčia nuo depresijos ar turi savižudiškų tikslų, bet motinos, žudančios savo naujagimius, tokios nėra⁴⁷. Tokio reglamentavimo ir aiškinimo pavyzdžių galime rasti ir kitų valstybių reguliavime⁴⁸.

Pavyzdžiui, Italijoje ir Nyderlanduose BK normos, kuriose yra numatyta atsakomybė už infanticidą įtvirtinta, kad motina atsakytų už privilegijuotą nužudymą tik jeigu ji nužudo savo naujagimį „dėl baimės, kad bus sužinota, kad ji pagimdė vai-

42 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis, supra note 36.

43 MEŠKA, A., supra note 6 p. 244–248; ALIUKONIENĖ, R., et al., supra note 4, p. 66.

44 Nusikaltėlis laikomas ribotai pakaltinamu ir jam šiuo pagrindu gali būti švelninama bausmė vadovaujantis BK 49 str. 1 d., jeigu nusikalstamos veikos padarymo metu, jo gebėjimas suvokti savo veiksmų neteisėtumą ir veikti, vadovaujantis šiuo suvokimu, buvo žymiai susilpnėjęs dėl vienos iš BK 20 str. nurodytų priežasčių, tai yra dėl psichikos sutrikimo (angl. pathological mental disorder), sunkaus sąmonės sutrikimo (angl. profound consciousness disorder), silpnaprotystės (angl. debility) ar bet kokios kitos psichinės anomalijos (angl. mental abnormality) // German Criminal Code, trans. Michael Bohlander, The Amendment(s) to the Act by Article 3 of the Act of 2.10.2009 (Federal Law Gazette I p. 3214), Sections 21 [interaktyvus] // [žiūrėta 2013 01 31] <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html>.

45 TURSZ, A., et al. A population – based survey of neonaticides using judicial data [interaktyvus]. Arch Dis Child Fetal Neonatal Ed. doi: 10.1136/adc.2010.192278. [žiūrėta 2016 12 19]. <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21138827>>.

46 STASIŪNIENĖ, J., et al., supra note 7, p. 126.

47 PINKER, S. Why they kill their newborns. New York Times. 1997 (interaktyvus). [žiūrėta 2016-11-21]. <<http://www.gargaro.com/pinker.html>>.

48 Pavyzdžiui, Lenkijos, Rusijos, Suomijos, Danijos, Švedijos ir kt.

ką“ arba „bijojo, jog bus sužinota apie jos nėštumą (artėjantį gimdymą)⁴⁹ arba „dėl su gimdymu susijusių aplinkybių, nes buvo materialiai ir moraliai apleista / palikta likimo valiai“⁵⁰. Pagal Italijos BK požymis „iš karto po gimdymo“ labiau susijęs ne tiek su laiku, kiek nurodo į susijaudinimo arba sumišimo / nerimo būseną, susijusią su gimdymu, ir sukeltą dėl to, kad motina jaučiasi materialiai ir moraliai palikta likimo valiai⁵¹. Speciali subjekto – motinos psichologinė būsena, į kurią tiesiogiai nurodoma minėtų valstybių reguliavimuose, galėtų būti sukelta išorinių ir vidinių faktorių visumos (pavyzdžiui, moters išpažįstamos religijos, asmens ar visuomenėje priimtų vertybių, auklėjimo, kultūros, gresiančios socialinės atskirties, materialinio nepritekliaus, artimųjų atstūmimo ir kt.), bet tokia būsena neturi nieko bendro su medicinine diagnoze pagrįstu psichikos sutrikimu. Savaiame išsiskiria ir dvi Skandinavijos šalys, Danija ir Suomija. Danijoje nusikaltimo sudėtis įtvirtina, jog „motina veikė baimindamasi gėdos ar kentėdama dėl gimdymo sukkelto silpnumo, sumišimo ar panikos“⁵². Suomijoje motina nužudo vaiką „išsekimo ir kančios būsenos sąlygotos gimdymo“⁵³. Atsižvelgus į tai, akivaizdu, jog, kaip ir Italijoje bei Nyderlanduose, psichikos sutrikimas aiškinamas plačiau, nesiejant jo su medicinine diagnoze, nes tiek Danijoje, tiek ir Suomijoje įstatymas reikalauja įrodyti dėl gimdymo pakitusią psichofiziologinę motinos būseną, kuri dėl įstatyminės formuluotės neapibrėžtumo, vėlgi, gali būti traktuojama gana įvairiai, žinoma, individualiai įvertinus kiekvieną situaciją. Kita vertus, toks reguliavimas taip pat būtų pagrįstas tyrimų naujagimio nu-

49 Dutch Penal Code, Art. 290, 291 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-21]. <<http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2016-07-01>>; Dėl labai išskirtinio nusikaltimo pobūdžio, manoma, jog infanticidas yra psichikos ar asmenybės sutrikimo rezultatas. Pavyzdžiui, 2010 m. rugpjūčio 6 d. buvo pranešta, kad 25 metų fryzų kilmės moteris H. Sietske 2003 – 2009 m. laikotarpiu nužudė 4 savo vaikus iš karto po gimdymo. Pirmosios instancijos teismas ją nuteisė 12 metų laisvės atėmimo bausme, bet apeliacinės instancijos teismas sumažino jos bausmę iki 3 metų laisvės atėmimo ir skyrė priverčiamas medicinos priemones psichiatrijos įstaigoje, nes jos nusikaltimai nebuvo iš anksto suplanuoti ir dėl riboto pakaltinamumo, atsiradusio dėl neurologinio sutrikimo (angl. neurological abnormality)// VAN DER HEIJDE, M. Women and Crime in Early Modern Holland [interaktyvus]. Leiden / Boston: BRILL, 2016, p. 51 [žiūrėta 2016-11-21]. <<https://books.google.lt>>.

50 Italian Penal Code, Art. 578 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-19]. <<http://www.altalex.com/documents/news/2014/10/28/dei-delitti-contro-la-persona>>.

51 Turi būti įrodyti abu elementai/Delpino, L. Diritto Penale. Parte Speciale. XVIII Edizione. Napoli: Simone, 2011, p. 462–464.

52 Criminal Code of Denmark, Art. 238 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-21]. <https://www.unodc.org/tldb/pdf/Denmark_Criminal_Code_2005.pdf>.

53 The Criminal Code of Finland (39/1889, amendments up to 766/2015 included), Section 4 (578/1995) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-21]. <<http://www.finlex.fi/en/laki/kaanokset/1889/en18890039.pdf>>.

žudymo srityje rezultatais⁵⁴, pagal kuriuos motinos, nužudžiusios savo naujagimius, retai serga psichikos liga, o neteisėtus jų veiksmus sukelia iškreiptas realybės suvokimas auginant naujagimį, impulsyvumas. Dažnai tai yra neplanuoti veiksmai, sąlygoti padidėjusio streso, nusivylimo, pykčio, depresijos, nepakankamų ekonominių sąlygų išauginti naujagimį, žemo išsilavinimo lygio ar visų išvardytų priežasčių derinio⁵⁵. Lenkijoje nusikaltimo sudėtis reikalauja įrodyti motiną buvus paveiktą „stiprių emocijų aplinkybių, susijusių su gimdymo procesu“, arba tai, kad neteisėti veiksmai atlikti „dėl kūdikio žymaus išsigimimo ar itin sudėtingų asmeninių aplinkybių“⁵⁶. Šiuo atveju akivaizdu, kad net ir nenustačius jokio gimdymo nulemtos psichikos sutrikimo, motina, nužudžiusi savo naujagimį, atsakytų švelniau. Be to, toks reguliavimas, atsižvelgiant ne tik į moters vidinius išgyvenimus, bet ir į situacinius veiksnius, labiau atitiktų mokslinius tyrimus nagrinėjamoje srityje, kurie rodo, jog ne visais atvejais psichikos sutrikimas nulemia moters agresiją į savus kūdikius, neretai tai būna atskirų veiksnių visuma. Tas pats pasakytina ir apie Švedijos infanticido normą, kurioje, šalia nusikalstamos veikos padarymo laiko, įtrauktas ir papildomas požymis „dėl to, kad po gimdymo motina yra sutrikusios psichinės būklės arba beviltiškumo būsenos (*angl.* in a grave distress)⁵⁷. Atsižvelgiant į tai, galėtų būtų daroma prielaida, jog pastarasis požymis Švedijos reguliavime apima įvairesnes psichologines būsenas ir neapsiriboja vien tik psichikos sutrikimu, įtvirtintu tarptautinėje ligų klasifikacijoje. Pagal Latvijos BK 119 str. motina naujagimį nužudo „paveikta dėl gimdymo pakitusios psichikos ar fiziologinės būklės“⁵⁸. Pastarasis požymis, nurodantis ne tik į psichikos būklę, bet kaip alternatyvą įtraukiantis ir fiziologinius būklės pakitimus, apskritai leidžia motinos būklę vertinti gana plačiai, atsižvelgiant į tai, kad gimdymo

54 Prancūzijoje atlikto tyrimo duomenimis nustatyta, kad moterys, nužudžiusios savo naujagimius turėjo žemos savivertės jausmą ir buvo priklausomo tipo asmenybės, tačiau ryškių psichikos sutrikimų ir ligų joms nenustatyta, tarp jų ir tokio sutrikimo, kai moteris neigia esanti nėščia// TURSZA, A., *et al.*, *supra* note 45; Lietuvoje, išanalizavus teismo psichiatrijos ekspertizes, atliktas motinoms, įtariamoms (kaltinamoms, teisiamoms) nužudžius savo naujagimius 1990–2008 m. laikotarpiu, pastebėta, kad „Moterims, žudančioms savo naujagimius, būdinga nenormali elgsena ar mąstymo sutrikimai nėštumo laikotarpiu, tačiau ilgalaikiai psichikos sutrikimai nustatomi retai“// STASIŪNIENĖ, J., *et al.*, *supra* note 7, p. 126; P. Resnicko teigimu, motinos nužudę savo vyresnio amžiaus vaikus dažnai yra psichiškai nesveikos, kenčia nuo depresijos ar turi savizudiškų tikslų, bet motinos, žudančios savo naujagimius, tokios nėra. Toks esminis skirtumas leido psichiatruvi įrodyti, kad vaikžudystę reikia skaidyti į naujagimių nužudymą jo gimimo dieną ir vyresnių vaikų, išgyvenusių daugiau nei vieną dieną, nužudymą// PINKER, S., *supra* note 47.

55 STASIŪNIENĖ, J., *et al.*, *supra* note 4, p. 139.

56 Penal Code of Poland, Art. 149 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-21]. <https://www.imolin.org/doc/amlid/Poland_Penal_Code1.pdf>.

57 Swedish Penal Code, Part 2, Chapter 3, Section 3 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-21] <http://www.opbw.org/nat_imp/leg_reg/sweden/Penalcode.pdf>.

58 Criminal Code of Latvia, Art. 119 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-19]. <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan018405.pdf>>.

procesas be fiziologinių pakitimų apskritai nelabai įmanomas. Analogiškai Rusijoje naujagimio nužudymo sudėtis reikalauja įrodyti motiną atlikus neteisėtus veiksmus „dėl psichotraumuojančios situacijos arba esant psichikos sutrikimui, nepanaikinančiam pakaltinamumo“⁵⁹. Akivaizdu, kad pastaruoju atveju nužudymo metu motina turėtų būti riboto pakaltinamumo būsenos. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, jog alternatyvus požiūris „psichotraumuojanti situacija“ gali būti aiškinamas gana plačiai ir neprivalo būti susijęs su tam tikra medicinine diagnoze, kas kaip ir Danijos, Suomijos, Švedijos, Lenkijos, Italijos ir Nyderlandų reguliavimo atveju savaime atlieptų mokslinius tyrimus dėl motinos psichologinei būklei įtakos turėjusių veiksmų visumos, kuriai esant ji nužudo savo naujagimį.

Grįžtant prie jau aptartos kasacinės nutarties, vertėtų pastebėti ir pripažinti, kad visgi platesnis medicininio kriterijaus aiškinimas riboto pakaltinamumo kontekste, nesant ir taip aiškaus sutarimo, ką nedviprasmiškai laikyti psichikos sutrikimu BK 18 str. prasme, po šios LAT nutarties įneša dar daugiau painiavos ir galimų diskusijų, taip pat atsižvelgiant ir į tai, kad šia nutartimi ribotai pakaltinama pripažinta moteris, kuriai šalia ribinio intelekto taip pat būdingas emocinis ir elgesio nebrandumas bei disharmonija. Taip iš dalies kvestionuojama ir iki tol mokslinėje plotmėje vyravusi nuostata, kad riboto pakaltinamumo kriterijaus nesudaro socialinis nebrandumas arba socialinė degradacija, socialinių įgūdžių neturėjimas arba jų praradimas dėl asmenybės vystymosi ypatumų, žinių ar gyvenimo stokos, gyvenimo būdo ir pan.⁶⁰ Atsižvelgiant į tai, būtų galima daryti prielaidą, kad esant pastarosioms aplinkybėms santykiyje su kitais situaciniais veiksniais, sukeliančiais emocinę įtampą, o to padarinyje ir kumuliacinį afektą, riboto pakaltinamumo nustatymas yra įmanomas.

Ši nutartis kartu paliečia ir kitą svarbų aspektą. Pripažinus ribotą pakaltinamumą sudedamąja naujagimio nužudymo dalimi, neabejotinai tenka pripažinti, kad BK 131 str. laikytinas specialia norma BK 18 str. atžvilgiu ir, vadovaujantis normų konkurencijos taisyklėmis, esant šių normų konkurencijai, naujagimio nužudymo atveju turėtų būti taikomas būtent BK 131 str. Visgi toks vertinimas nepadeda paaiškinti, kodėl įstatymų leidėjas, įtvirtinęs riboto pakaltinamumo normą bendrojoje dalyje, nusprendė išskirti motiną kaip specialų subjektą ir privilegijuoti jos įvykdytą nužudymą. Jeigu tai galėtų būti pateisinama tik gresiančia bausme, kuri galėtų būti vertinama kaip per griežta ir, atsižvelgiant į motinos būklę nusikaltimo padarymo metu, neteisinga, tai susidaro paradoksali situacija, kai žvelgiamoje į jau aptartos LAT nutarties baigtį, kada kvalifikavus motinos veiksmus pagal bendrą nužudymo normą,

59 Russian Criminal Code, Art. 106. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-11-21]. <<http://www.ug-kodeks.ru/>>.

60 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 str.). I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 118; V. Piesliako teigimu, riboto pakaltinamumo samprata neapima situacijų, kai asmens suvokimas yra sumažėjęs dėl asmens socialinės ar psichinės brandos ypatumų, o ne dėl psichikos ligos// PIESLIAKAS, V., *supra* note 34, p. 331.

BK 129 str., tačiau pripažinus ją ribotai pakaltinama ir dėl to pritaikius BK 53 str. 4 d., jai paskiriama švelnesnė bausmė, laisvės apribojimas, nei tai būtų BK 131 str. taikymo atveju. Žvelgiant iš bausmės perspektyvos, toks veikslių kvalifikavimas tampa vos ne palankesne alternatyva kaltinamajai. Kartu savaime lieka abejonė, ar tokia pasirinkta pozicija, kai dėl bendros normos (BK 18 str.) pritaikymo asmuo gali būti baudžiamas švelniau nei dėl specialios normos (BK 131 str.), atitinka teisingumo principą. Kita vertus, tai yra vienos bylos, vienos situacijos vertinimas ir tai negarantuoja, kad visais atvejais ribotai pakaltinamos motinos įvykdytas naujagimio nužudymas esant išankstinei tyčiai sąlygos analogiškus bylos padarinius, ypač atsižvelgiant į tai, kad BK 18 str.3 d. formuluotė neįpareigoja teismo švelninti bausmės ar juolab pripažinti ribotą pakaltinamumą išimtinė aplinkybe, kuriai esant, vadovaujantis teisingumo principu, būtų paskirta švelnesnė nei laisvės atėmimo bausmė. Taigi, labai tikėtina, kad įtvirtinus BK 131 str. buvo siekiama, jog teismas visais atvejais įvertintų motinos ypatingą būseną naujagimio nužudymo metu ir tai visada sąlygotų švelnesnės bausmės taikymą nei nužudymo bendrais pagrindais atveju.

Išvados ir rekomendacijos

1. Iki naujojo BK įsigaliojimo 2003 m. privilegijuota norma naujagimio nužudymas galėjo būti inkriminuojamas motinai, nereikalaujant įrodyti faktinio žymaus gimdymo sąlygotos būsenos poveikio motinos intelektiniams ir valiniams gebėjimams. Pakako konstatuoti, kad naujagimiui gyvybė atimta gimdymo metu ar iš karto po jo, dėl gimdymo pakitus motinos psichinei būklei.
2. Naujajame BK įtvirtintoje naujagimio nužudymo sudėtyje įvestas gimdymo nulemtos būsenos požymis, siejamas su ribotu pakaltinamumu, nepaisant to, kad BK projektuose buvo siūloma tiesiogiai įstatymo formuluotėje įtvirtinti ribotą pakaltinamumą arba afekto būseną, kurios įtakoje motina nužudo naujagimį.
3. Gimdymo nulemtos būsenos siejimas su ribotu pakaltinamumu reikalauja įrodyti motiną buvus medicinine diagnoze pripažinto psichikos sutrikimo būsenos, dėl ko jos intelektiniai ir valiniai gebėjimai buvo žymiai susilpnėję.
4. Pagal naujausią teismų praktiką, kai iš moters veiksmų iki gimdymo galima spręsti apie išankstinės tyčios nužudyti buvimą, ir esant duomenų apie moters psichikos sutrikimus, kurie pasireiškdami nusikaltimo metu žymiai susilpnino jos intelektinius ir / ar valinius gebėjimus, nepaisant to, kad neteisėti veiksmai atlikti iš karto po gimdymo, taikytinas BK 129 str. santykyje su BK 18 str. Gimdymo nulemta būseną aiškinama plačiau nei trumpalaikis ar lėtinis psichikos ir elgesio sutrikimas, tai savaime atlieptų išsivysčiusių užsienio valstybių reguliavimą ir naujausius tyrimus analizuojamoje srityje.
5. Nagrinėtų užsienio valstybių reguliavimo analizė atskleidė, kad naujagimio nužudymo norma taikoma tais atvejais, kai motina nužudo savo naujagimį dėl to, kad jos psichinė būseną yra paveikta nėštumo, paties gimdymo arba su juo susijusių vidinių ir / ar išorinių situacinių faktorių visumos. Daugeliu atvejų tokie moters psichikos ir elgesio sutrikimai, dėl kurių ji padaro nusikaltimą, nėra siejami su pripažinta medicinine diagnoze patvirtintu psichikos sutrikimu.
6. Rekomenduotina ribotą pakaltinamumą nesieti vien tik su psichikos ligomis, bet traktuoti plačiau, atsižvelgiant į naujausias užsienio valstybių reguliavimo tendencijas ir mokslinius tyrimus nagrinėjamoje srityje.

PROBLEMS CONCERNING THE RELATIONSHIP BETWEEN DIMINISHED RESPONSIBILITY AND INFANTICIDE

Edita Gruodytė
Vytautas Magnus University, Lithuania

Neringa Palionienė
Vytautas Magnus University, Lithuania

Summary. *The concept of diminished responsibility was first introduced in Lithuania in 2000 with the enactment of the new Criminal Code. Because it was considered that diminished responsibility could be a constituent of infanticide, the problem arose of the relationship between diminished responsibility (Article 18) and infanticide (Article 131). Taking this into consideration and looking at regulation in foreign countries, the newest scientific research into infanticide and the most relevant case law, the relationship between these areas is revealed. At the same time, the necessity of article 131 is questioned and the cases of applicability of article 18 and article 131 are analyzed. The authors of this study found that “a state resulting after giving birth”, which is a constituent of article 131, is considered to be a state of diminished responsibility. This means that article 131 is a special norm in relation to article 18. The article 131 is applied only in cases when an infant is killed through the effects caused by giving birth to the child and there is no premeditation. When the murder of an infant is premeditated and some evidence is found of the mother being in a state of diminished responsibility, article 129 and article 18 should be applied together.*

Keywords: *diminished responsibility, infanticide, mother, psychophysiological status.*

Edita Gruodytė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto profesorė, socialinių mokslų (teisė) daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamoji teisė, verslo nusikaltimai, neteisėtas disponavimas narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ES baudžiamoji teisė.

Edita Gruodytė, Vytautas Magnus University, Faculty of Law, Professor, PhD (Law). Research interests: Criminal law, business crime, illegal disposition of narcotic drugs and psychotropic substances, EU criminal law.

Neringa Palionienė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto doktorantė. Mokslinių tyrimų sritys: baudžiamoji teisė, ribotas pakaltinamumas.

Neringa Palionienė, Vytautas Magnus University, Faculty of Law, PhD student. Research interests: Criminal law, diminished responsibility.